

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
Facultatea de Filosofie și Științe Social - Politice
coala doctoral
Domeniul **SOCIOLOGIE**

Reprezentările darului în sistemul sanitar românesc

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:
Prof. Univ. Dr. Nicu Gavrilu

Student - doctorand:
Mihaela Pitea

Iași
2016

Cuprins

I.1. Aspecte generale despre tematic	3
I.2. Schema logică a lucrării de doctorat	5
I.3. Relevanța temei în domeniul sociologiei	9
I.4. Obiectivele lucrării de doctorat	10
I.5. Metodologia cercetării doctorale	11
I.6. Aspecte etice ale cercetării	15
I.7. Limitele cercetării	16
I.8. Elemente de originalitate și noutate ale lucrării	17
I.9. Activități științifice relevante pe parcursul cercetării doctorale	19
I.10. Concluzii	23

I.1. Aspecte generale despre tematică

În cadrul lucrării de doctorat vom detalia aspecte din literatura de specialitate, din cercetarea calitativă realizată și din analiza secundară de date a dimensiunilor problemelor informale la nivel european. Vom folosi denumirea de *plat informal* pe tot parcursul acestei lucrări, pentru a nu îngusta aria de acoperire a subiectului, limitându-ne la folosirea termenului de *dar* în sistemul sanitar, care reprezintă o ipostază a acestor probleme.

Problemele informale reprezintă un subiect controversat și de actualitate în literatura medicală, dar mai ales în cea a sociologiei medicale, numeroase articole tratând din diferite perspective această problemă. Menționăm că primele integrate în această lucrare de doctorat au fost publicate în anul 2014 în articolul „Ethical Aspects of Informal Payments in the Healthcare System” în *Revista Română de Bioetică*, Vol. 12, No 4. pp. 163 – 174. ISSN: 1583-5170 și în anul 2015 în

articolul „Conceptual Delimitations of Informal Payments in the Romanian Health Care System” în revista *Scientific Annals of “Alexandru Ioan Cuza” University of Ia i*. (Vol. 8, No 1, 2015). pp. 71-82. ISSN: 2066 – 8961.

Plat informal este conceptul folosit în literatura de specialitate, însumând deopotriv elemente precum bani, cadouri sau servicii. Aten ia noastr se va concentra, din perspectiv teoretic , pe toate cele trei elemente amintite, iar în ceea ce prive te analiza informa iilor identificate în cercetarea empiric calitativ , vom detalia doar aspecte legate de cadouri i a bani, serviciile nefiind identificate ca form a pl ilor informale de cei intervieva i.

No iunea de dar este una întâlnit în domeniul sociologiei, dar mai ales în domeniul antropologiei surescitând interesul mai multor cercet ori dintre care amintim de: Marcel Mauss, Bronisław Kasper Malinowski, Jacques Derrida, Franz Boas, Pierre Bourdiue, Nicu Gavrilu sau Ofelia V duva. Fiecare dintre cei aminti i i-a l sat amprenta în dezvoltarea

în elegerii noii de dar, prin intermediul cercetărilor, care au avut la bază fie studiul documentelor, fie studiul empiric. Vom prezenta elementele definitorii ale darului și care sunt implicațiile sale în sectorul sanitar, domeniul de interes pentru această lucrare.

I.2. Schema logică a lucrării de doctorat

Lucrarea este structurată în mai multe părți, având în vedere obiectivul general și obiectivele specifice ale acesteia, punând accent pe elemente precum: metode de identificare a materialelor consultate, perspective sociologice asupra conceptului de dar, definirea termenului de plată informal, a formelor de manifestare, momentul oferirii acestora, motivele care stau la baza acestei acțiuni, relația medic – pacient, metodologia cercetării, aspecte etice, selecția participanților, instrumente folosite, analiza datelor culese de pe teren sau analiza secundară de date – Special Eurobarometer 397 Corruption - Report.

Capitolul doi, **Darul, ipostaza a plilor informale** tratează conceptul de dar oferind o incursiune teoretică a tematicii, cu accente pe elementele definitorii ale acestuia, dar și pe aspecte legate de formele actuale de manifestare.

Capitolul trei, **Plile informale în spațiul internațional și în cel românesc** detaliază tematica plilor informale ca urmare a procesului de documentare teoretică întreprins. Sunt prezentate sistematic modalitățile de definire a termenului, cadrul legal din spațiul românesc în ceea ce privește domeniul corupției, a faptelor asociate și a reglementărilor juridice din domeniul sanitar. De asemenea sunt subliniate mecanismele apariției și menținerii plilor informale, cu detalierea formelor sub care acestea pot exista, momentul oferirii, aspecte etice dar și legătura dintre acest subiect și relația medic - pacient. În literatura de specialitate consultată au fost identificate trei situații posibile, care au la bază legătura dintre plile informale și contactul pacienților cu sistemul sanitar din perspectiva relației medic - pacient, fiind detaliate aspectele pozitive și

negative la fiecare dintre acestea. Capitolul trei se încheie cu concluzii și cu o definiție personală a plilor informale, care întrunește elementele identificate în materialele consultate și care a reprezentat punctul de plecare în cercetarea calitativ desfășurată în spațiul românesc.

Capitolul patru, **Reprezentări ale plilor informale în sistemul sanitar românesc** prezintă rezultatele cercetării empirice care sunt în corelație cu informațiile teoretice detaliate. La începutul capitolului se regăsesc date generale despre interviuri și interviuați și a raporturilor pe care aceștia din urmă le-au avut cu medicii și implicit cu sistemul sanitar românesc. Respondenții au descris, definiți și au explicat motivele care i-au determinat să ofere plăți informale medicilor și au făcut sugestii pentru diminuarea acestui fenomen. Cei mai mulți dintre interviuați au oferit medicilor bani și cadouri, înainte, în timpul sau după primirea serviciilor medicale, chiar dacă nu sunt de acord cu această practică, considerând boala și mentalitatea ca elementele cheie în luarea acestei decizii. Subiectul plilor informale este

unul delicat și dificil de cercetat în spațiul românesc și nu numai, iar această cercetare calitativ reprezintă un început timid în cunoașterea mecanismelor care stau la baza existenței și menținerii acestora.

Capitolul cinci, **Dimensiuni ale problemelor informale la nivelul Uniunii Europene** prezintă prin intermediul analizei secundare de date informațiile regăsite în Special Eurobarometer 397 Corruption – Report pe tematica corupției în diverse sectoare ale administrației publice, cu accent pe sectorul sanitar din țările europene. De subliniat este faptul că respondenții sunt afectați personal de corupție în viața de zi cu zi și consideră că nivelul acesteia a crescut în cele mai multe dintre țările din Europa între anii 2011 – 2013. Corupția reprezintă un subiect controversat în Europa, în mai multe sectoare ale administrației publice, dar mai ales în sistemul sanitar, iar România nu face excepție, drept pentru care este necesar să se intervină prompt și rapid pentru eliminarea acestui fenomen pentru ca viața cetățenilor să nu mai fie afectată de aceste probleme.

Capitolul 5 se reunește în **concluziile generale** ale acestei lucrări de doctorat, cu accent pe intervențiile care sunt necesare pentru diminuarea existenței plilor informale în sistemul sanitar românesc.

Bibliografia și **anexele** sunt ultimele capitole, bibliografia cuprinde toate materialele care au fost folosite și care au dat consistență tematicii abordate în cadrul acestei lucrări, iar cele trei anexe conțin: formularul de consimțământ informat, avizul primit din partea comisiei de etică și instrumentul folosit în cadrul cercetării calitative – ghidul de interviu.

I.3. Relevanța temei în domeniul sociologiei

În spațiul românesc există puține cercetări care vizează subiectul plilor informale și acestea sunt preponderent cantitative. Această realitate ne-a determinat să căutăm răspunsuri la reprezentările acestei teme din perspectiva unei cercetări calitative, care să

vizeze persoanele diagnosticate cu boli cronice din Municipiul Iași.

Până în acest moment nu a fost publicat niciun material în literatura consultată care să prezinte legătura dintre existența plângerilor informale și consecințele acestora asupra relației pacientului cu sistemul medical, din perspectiva relației medic – pacient ceea ce ne-a oferit ocazia să facem această corelație în cadrul cercetării calitative realizate.

I.4. Obiectivele lucrării de doctorat

Obiectivul general al lucrării este *Analiza reprezentărilor darului în sistemul sanitar românesc* care îi corespund mai multe obiective specifice, pe care le vom aborda în capitolele prezentei lucrări de doctorat, mai jos prezentând fiecare obiectiv și capitolul în care este abordat.

Analiza reprezentărilor darului în sistemul sanitar românesc	Obiectivele specifice	Capitolul
	Conceptualizarea noțiunii de dar în domeniul sistemului sanitar	II
	Conceptualizarea noțiunii de plat informal în sistemul sanitar	III
	Analiza teoretică a relației dintre conceptul de dar și conceptul de plat informal	
	Analiza conceptului de plat informal din perspectivă socio-juridică	
	Evaluarea reprezentărilor pacienților asupra plăților informale din sistemul sanitar românesc	IV
Analiza dimensiunilor plăților informale în sistemele sanitare din Uniunea Europeană	V	

I.5. Metodologia cercetării doctorale

În analiza reprezentărilor plăților informale în sectorul medical din Municipiul Iași era necesară studierea în profunzime a perspectivelor actorilor implicați. Pentru fundamentarea acestei analize am optat

pentru o metodă calitativă de cercetare sociologică, care să ne permită culegerea unor informații care să surprindă cât mai bine mecanismele fenomenului, reprezentat de interviul de profunzime semi-structurat. Am ales acest tip de interviu deoarece subiectul plilor informale, cu accent pe impactul lor asupra relației medic – pacient, este unul sensibil și are multe particularități pe care nu le-am fi putut surprinde printr-o cercetare cantitativă, ce se caracterizează prin reprezentarea realității prin procente.

Întrucât cercetările din spațiul românesc, care vizau tematica plilor informale în sistemul sanitar, erau preponderent cantitative a fost oportună recurgerea la demersul calitativ pentru culegerea de date. În cadrul cercetării am apelat la Grounded Theory (teoria generată din date) axată în principal pe punctele de vedere subiective ale participanților la cercetare, deoarece sensibilitatea temei și lipsa datelor nu ne-a permis formularea de ipoteze semnificative, anterior culegerii datelor.

Ghidul de interviu folosit în cadrul cercetării calitative a fost pretestat în vederea identificării

eventualelor greșeli în conceperea întrebărilor, a ordinii acestora sau a limbajului folosit și ulterior a fost corectat. Interviuurile s-au desfășurat față în față, pe baza unei programări, realizată în prealabil prin negociere între persoana interviuată și interviuator. De comun acord au fost stabilite locația, data și ora desfășurării interviuurilor. Fiecare interviu a fost transcris verbatim și apoi ghidul de interviu a fost revizuit conform informațiilor identificate. După finalizarea interviuurilor și după ce s-a ajuns la saturația teoretică acestea au fost încarcate în softul de analiză calitativ NVivo 9.2. Pe baza temelor din ghidul de interviu s-a realizat un set de coduri („noduri”, în limbajul NVivo) amendat pe parcursul dezvoltării analizei.

Analiza informațiilor culese în cadrul interviuurilor a fost una de tip predominant deductiv (prevalența informațiilor oferite de persoanele interviuate). În fapt, analiza calitativă presupune atât un demers inductiv cât și un demers deductiv, proporțiile variind de la cercetare la cercetare. În cazul prezentei cercetării caracterul inductiv este reprezentat de prestabilirea unui cadru tematic de

analiză, dar analiza propriu-zisă este de tip deductiv. Analiza calitativă este una tematică, utilizând programul informatic NVivo 9.2.

Pentru completarea informațiilor despre subiectul plilor informale identificate în cadrul cercetării calitative s-a apelat și la analiza secundară de date. Aceasta din urmă se referă la datele culese în alt scop decât cel următor de noi, dar care ne permite să folosim rezultatele unei cercetări cantitative la nivel european, pentru care nu am fi avut resursele financiare necesare. Analiza secundară a avut la bază informațiile din Special Eurobarometer 397 Corruption – Report.

Împletirea celor două perspective amintite ne-a oferit o imagine complexă a plilor informale la nivel european, cu particularitățile din spațiul românesc, imagine care a completat informațiile identificate în literatura de specialitate consultată.

I.6. Aspecte etice ale cercetării

Miza oricărei cercetări sociologice este obținerea unor date credibile, care să exprime cât mai bine realitatea studiată.

În cadrul cercetării realizate ne-am asigurat că decizia de participare a subiecților intervievați la cercetare a fost realizată dintr-o poziție informată. Informarea participanților la cercetare este strâns legată de participarea voluntară, reprezentând unul din drepturile fundamentale ale omului prevăzute în Codul de la Nuremberg.

Propunerea de cercetare a primit aviz favorabil din partea reprezentanților Comisiei de Etică din cadrul Universității de Medicină și Farmacie Grigore T. Popa – Iași. Pentru obținerea acestui acord s-a întocmit un dosar care a cuprins propunerea de cercetare, informații teoretice despre subiectul cercetat, informații despre respondenții care vor răspunde la interviuri, formularul

de consimțământ informat, ghidul de interviu și o cerere transmisă Comisiei de Etică din cadrul Universității de Medicină și Farmacie Grigore T. Popa – Iași.

Conținutul lucrării de doctorat și a informațiilor reieșite din cercetarea de teren calitativ respectă aspectele etice necesare unui demers științific.

I.7. Limitele cercetării

Cercetarea calitativă s-a axat doar pe perspectiva pacienților bolnavi cronici și nu a acoperit întreg spectrul de bolnavi, ceea ce reprezintă o limitare permitând identificarea parțială a elementelor care definesc subiectul cercetat. Totuși, nu avem elemente care să indice faptul că ar exista diferențe în ceea ce privește experiențele legate de plângerile informale ale bolnavilor cronici versus persoanele care merg mai rar la medic.

Fenomenul plângerilor informale pune față în față actorii implicați, medicul și pacientul. Perspectiva

medicilor nu a fost surprins în cadrul interviurilor, din mai multe considerente, unul dintre ele fiind sensibilitatea temei abordate, ceea ce a dus la reticența medicilor, aspect ce ar fi condus la o perioadă mare de timp pentru a putea convinge posibila respondenți. Lipsa perspectivei cadrelor medicale reprezintă o altă limitare a cercetării.

În ceea ce privește forma sub care plile informale pot exista, respectiv cadouri, bani și servicii, cercetarea noastră nu a explorat cea din urmă formă amintită, limitare care poate reprezenta premisa unei viitoare cercetări sociologice pe acest subiect.

I.8. Elemente de originalitate și noutate ale lucrării

Cercetarea calitativă a plilor informale în spațiul românesc este una rar întâlnită în cercetările sociologice, subiectul fiind abordat doar din perspectivă cantitativă. Alegerea perspectivei calitative de cercetare a acestui

subiect reprezintă unul din elementele de noutate ale lucrării.

Considerentele alegerii respondenților bolnavi cronic au avut la bază premisa că aceste persoane merg frecvent la medici și posibilitatea de a oferi *mici atenții* acestora crește comparativ cu persoanele care merg ocazional la medic.

Un alt element de noutate a lucrării de doctorat este contextualizarea noțiunii de plat informal din sistemul sanitar românesc, în raport cu spațiul Uniunii Europene.

Elementul de originalitate al lucrării este reprezentat de realizarea unei corelații între conceptele de dar, preluat din domeniul antropologiei și cel de plat informal identificat în domeniul juridic și integrarea lor în domeniul sociologiei științifice.

I.9. Activități științifice relevante pe parcursul cercetării doctorale

Articole în reviste ISI:

- 2014. „Ethical Aspect of Informal Payments in the Healthcare System” în *Revista Română de Bioetică*, Vol. 12, No 4. pp. 163 – 174. ISSN: 1583-5170. (Mihaela Pitea, Daniela Cojocaru, Liviu Oprea) (EN).

Articole în reviste indexate BDI:

- 2015. „Conceptual Delimitation of Informal Payments in the Romania Health Care System” în revista *Scientific Annals of „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași*. (Vol. 8, No 1, 2015). pp. 71-82. ISSN: 2066 – 8961.
- 2013. „Centrele de resurse în economia socială din România” / „Resources Centers in the Field of Social Economy in Romania” în *Revista de Economie Socială*. Vol. III, Nr. 5. București:

Editura Hamangiu. pp. 123 – 134. ISSN 2248-0560. (bilingv RO/EN).

- 2013. „Economia socială în contextul dezvoltării locale, Coord.: Claudia Petrescu” / „Social Economy within the Context of Local Development, Ed.: Claudia Petrescu” în *Revista de Economie Socială*. Vol. III, Nr. 5. București: Editura Hamangiu. pp. 209 – 217. ISSN 2248-0560. (bilingv RO/EN).

Participări la conferințe internaționale (prelegeri)

- 2015, 07 -10 mai, *The mechanisms of Appearance and Reproducing the Informal payments in the Romanian Health System*, prelegere susținută în cadrul “Humanities and Social Sciences Today Classical and Contemporary Issues”, Iași, România;
- 2014, 17 -18 octombrie, *Plățile informale - delimitări conceptuale*, prelegere susținută în cadrul „Conferinței Anuale a Cercetării în Sociologie și Asistență Socială. Manifestare

- tiințific internațional” – sesiunea Organizației
de comportament organizațional, Sibiu, România;
- 2014, 9 – 10 mai, *Economic and social crisis: Solutions of social economy*, prelegere susținută în cadrul „Society of the 21st Century. Challenges, Trends, and Perspectives” – sesiunea Social Economy Model, Iași, România.

Participări la conferințe naționale (prelegeri)

- 2016, 22 martie, *Influența plilor informale asupra stării de sănătate a grupurilor vulnerabile*, prelegere susținută în cadrul workshop-ului „Domenii noi de cercetare în asistența socială” din cadrul programului Zilele Asistenței Sociale – Promovarea demnității umane: profesioniști și servicii sociale, Iași, România;
- 2014, 25 septembrie, *Plile informale în sistemul sanitar românesc*, prelegere susținută în cadrul sesiunii de comunicări științifice „Idei și valori perene în științele socio-umane”,

manifestare științific organizat în cadrul Zilelor Academice Ierene, ediția 2014, Iași, România;

- 2014, 20 martie, *Rolul economiei sociale în dezvoltarea comunității locale*, prelegere susținută în cadrul workshop-ului „Cercetarea în asistența socială. Oportunități și aspecte critice” din programul Zilele Asistenței Sociale - Criza economică socială – soluții ale asistenței sociale”, Iași, România.

Bursier doctorand în cadrul contractului de studii doctorale în cadrul proiectului - „Program de excelență în cercetare doctorală și postdoctorală multidisciplinară în bolile cronice” - POSDRU/159/1.5/S/133377, perioada: 01.07.2014 – 30.09.2015.

Mobilitate internă la Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gheorghe Zane” a Academiei Române - Iași, România, în perioada 18.05.2015 – 18.07.2015.

I.10. Concluzii

Pentru încadrarea termenului de plată informal în contextul românesc și european am detaliat elementele legislative privind corupția, instituțiile care au rol decisiv în combaterea acestui fenomen și am descris cadrul legal în care funcționează sistemul sanitar românesc.

Respondenții au amintit ca aspecte pozitive ale existenței plăților informale sub forma banilor faptul că medicii își suplimentează veniturile contribuind astfel, indirect, la tratarea corespunzătoare a pacienților. Cele mai multe efecte pozitive au fost identificate de intervievați când au în vedere plățile informale sub forma cadourilor, acesta fiind modul prin care pacienții își pot manifesta mulțumirea față de cadrele medicale.

În ceea ce privește consecințele negative ale existenței plăților informale amintim: pacienții nu mai apelează la serviciile medicale deoarece nu își permit să ofere bani medicilor, imaginea medicilor are de suferit,

mentalitatea pacienților de a oferi plăți informale și a medicilor de a primi aceste plăți este greu de schimbat.

O definiție universală a plăților informale nu putem să identificăm, pentru că fiecare țară are particularitățile sale în ceea ce privește raportarea la aceste plăți. Ceea ce am propus, ca urmare a consultării literaturii de specialitate, a fost o definiție a plăților informale din România astfel plățile informale sunt *„modalitatea de plată, sub forma cadourilor, banilor sau a serviciilor, pentru un serviciu medical de care urmează să beneficieze, îl primește sau l-a primit, oferit de pacient sau de persoanele apropiate lui, cadrelor medicale, având drept scop satisfacția/mulțumirea actorilor implicați.”*

Considerăm că legiferarea plăților informale ar putea contribui, pe termen lung, la îmbunătățirea condițiilor de muncă a medicilor, prin investiții în echipamente consumabile dar mai ales la îmbunătățirea imaginii medicilor și implicit a sistemului sanitar românesc. Oamenii nu s-ar mai simți *constrânși* să ofere atenții

medicilor indiferent ce ar însemna acestea: cadouri sau bani.

Remarcăm, în ultima perioadă, în spațiul românesc, că plile informale se instituționalizează, referindu-ne la cazul Hexifarma. Plile informale ar trebui evitate, sunt de preferență cei mai mulți dintre intervievați, însă pentru acest lucru este nevoie de timp pentru schimbarea mentalității oamenilor, dar mai ales este nevoie de investiții în sistemul sanitar, de la mărirea salariilor medicilor până la crearea condițiilor de lucru în spitale și cabinete.

Această lucrare poate reprezenta un punct de plecare pentru viitoarele cercetări sociologice care tratează subiectul plilor informale, în alte domenii din sistemul sanitar, oferind informații complete despre această noțiune, la nivelul țării noastre dar și la nivel european. De asemenea poate reprezenta un reper în ceea ce privește fundamentarea politicilor publice din sectorul sanitar legat de eliminarea plilor informale.

